

TURLI XIL NOGIRONLIGI BO'LGAN O'QUVCHILARNI AMALIYOT O'TASH VA ISHGA JOYLASHTIRISH

Sobirjonov G'ani Maxmudovich

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum ishlab chiqarish ta'limi ustasi.

Kengashev Gayrat Mardiyevich

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum ishlab chiqarish ta'limi ustasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21017508>

Annotatsiya. Maqolada inklyuziv maxsus texnikumlarda ta'lim olayotgan nogiron bo'lgan o'quvchilarni o'qitishning amaliyotga yo'naltirilganligi ishga qanday joylashtirishi ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Nogironligi bo'lgan o'quvchilar, o'rganish, amaliyotga yo'naltirilganligi, amaliy komponenti turli shakllari, Ta'lim standarti, ta'lim muassasalari bilan shartnomalar, ko'rsatmalar va buyruqlar, jadvallar va dasturlar, individual va guruhli topshiriqlar va hisobot shakllari, o'quvchilar uchun qulaylik talablari va tibbiy-ijtimoiy ekspertiza tavsiyalari, individual rehabilitatsiya dasturi.

Oliy ta'lim dasturining o'quv jarayonining eng muhim jihatlaridan biri nogiron bo'lgan o'quvchilarni o'qitishning amaliyotga yo'naltirilganligidir. O'quvchilarni tayyorlashning amaliy komponenti turli shakllar bilan ifodalanadi, jumladan, Davlat Ta'lim standartida nazarda tutilgan barcha turdagi amaliyotlar, shuningdek, o'quvchilarning ilmiy-tadqiqot ishlarining amaliy komponenti, shuningdek, kurs va diplom loyihalarining eksperimental komponenti.

Barcha turdagi amaliyotlar amaldagi o'quv dasturlariga muvofiq o'tkaziladi. Tayyorgarlik ishlari oldindan amalga oshiriladi: amaliyot dasturlari ishlab chiqiladi, amaliyot joylari tanlanadi va amaliyotni tashkil etish va o'tkazish uchun zarur hujjatlar tayyorlanadi: ta'lim muassasalari bilan shartnomalar, ko'rsatmalar va buyruqlar, jadvallar va dasturlar, individual va guruhli topshiriqlar va hisobot shakllari.

Nogironligi bo'lgan maxsus texnikum o'quvchilar uchun amaliyot joylari ushbu o'quvchilar uchun qulaylik talablari va tibbiy-ijtimoiy ekspertiza tavsiyalari, shuningdek, nogiron shaxs uchun tavsiya etilgan shartlar va ish turlari bo'yicha individual rehabilitatsiya dasturi hisobga olingan holda tanlanadi.

Nogiron bo'lgan shaxs uchun individual rehabilitatsiya dasturi tibbiy-ijtimoiy ekspertiza bo'yicha davlat muassasasi tomonidan beriladi. Nogironligi yoki maxsus ehtiyojli shaxslar texnikumga qabul qilingandan so'ng o'z xohishiga ko'ra tibbiy-ijtimoiy ekspert va individual rehabilitatsiya dasturidan tavsiyalar berishlari mumkin. Nogironligi bo'lgan shaxsni yoki maxsus ehtiyojli o'quvchini o'quv dasturida ko'zda tutilganidek, tashkilot yoki korxonaga amaliyot o'tash uchun yuborishda, tibbiy-ijtimoiy ekspert tavsiyalarini va shaxsning individual rehabilitatsiya dasturini hisobga olgan holda, ishga qabul qilish shartlari va qoidalarini tashkilot yoki korxona bilan muvofiqlashtiradi. Zarur bo'lganda, o'quvchining nogironligi, kasbiy faoliyati va nogiron o'quvchi bajaradigan ishning xususiyatiga qarab, amaliyot o'tash uchun maxsus ish joylari yaratilishi mumkin.

Nogiron bo'lgan o'quvchilar uchun amaliyot o'tashni tashkil qilish uchun texnikum amaliyot o'tash joylari bilan hamkorlik qilishi kerak. Bunga tashkilot ma'muriyati bilan nogiron o'quvchilarni joylashtirishga tayyorligi to'g'risida muzokaralar olib borish; tashkilot o'quvchining tibbiy holati va nogironligiga moslashtirilgan maxsus ish sharoitlarini taklif qiladimi yoki yo'qligini aniqlash uchun texnikum xodimining majburiy tashrifi; xodimlar bilan dastlabki muhokama va tushuntirish va tayyorgarlik ishlari kiradi. Amaliyot tegishli amaliyot shartnomasi doirasida yakunlanishi kerak.

Tashkilotga amaliyot o'tash uchun tayinlangan shaxs nogiron yoki nogironligi borligi va maxsus ish sharoitlarini talab qilishi haqida oldindan xat yuboriladi, shu bilan birga shaxsiy ma'lumotlar to'g'risidagi Davlatimiz nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risidagi qonunchiligida rioya qilinishi ta'minlanadi.

Tomonlarning kelishuviga ko'ra, nogironlik va maxsus ish sharoitlari haqidagi ma'lumotlar shartnomada aks ettirilishi mumkin. Tashkilot uchun minimal jihozlar talabi favqulodda holatlarda nozologiya turiga qarab ogohlantirish tizimi bo'lishi kerak. Amaliyot shuningdek, texnikumning ishlab chiqarish faoliyatini amalga oshiradigan tarkibiy bo'linmalarida tashkil etilishi mumkin, bunda nogironligi bo'lgan shaxslar uchun maxsus ish sharoitlari yaratiladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarni ish bilan ta'minlashni rag'batlantirishning innovatsion mexanizmi, nogironligi bo'lgan o'quvchilarni o'qitish texnikumlari tomonidan amalga oshirish uchun tavsiya etilgan, sanoat moslashuvi amaliyotidir. Bu nogironligi bo'lgan o'quvchilar uchun haftada bir yoki bir necha kun, kelajakda ish topishi mumkin bo'lgan tashkilotlarda bo'lgan vaqtlarida maxsus tashkil etilgan ishdur.

Ushbu amaliyot individual xususiyatga ega va muvaffaqiyatli o'quvchilar uchun mo'ljallangan. Sanoat moslashuvi yuqori kurslarda qo'shimcha amaliy mashg'ulotlar, texnikumdagi amaliy mashg'ulotlar tizimiga qo'yiladigan talablarni o'z ichiga olgan holda tashkil etiladi. Moslashuv amaliyotining usullaridan iborat:

-nogiron o'quvchilarda texnikumda o'qitiladigan fanlarni yanada o'zlashtirish uchun qo'shimcha motivatsiya qilish;

-nogiron o'quvchilarning kasbiy hamjamiyatga integratsiyalashuvini ta'minlash;

- nogironlik yuqori kurs o'quvchilari uchun zarur bo'lgan mashqlarga funktsiyonal yo'qotilgan yordam bilan ma'lum bir ish joyida mumkin bo'lgan doimiy ish bilan ta'minlashning kasbiy qobiliyatini o'zlashtirish;

- yuqori kurs o'quvchilari mustaqil ish faoliyati, kasbiy muhitda ijtimoiy integratsiyani olish;

- o'quvchilar olingan bilimlarni va ularning kasbiy faoliyatida qo'llashni malaka;

- jismoniy yuksalish kurs o'quvchisi uchun xarid qilishdan ishga joylashish va tugatish so'ng doimiy asosda samarali ish bilan ta'minlash uchun ish joyini individual tanlash va tashkil etish. Sanoat amaliyoti xavfsizlik texnikum va faoliyat talabining o'ziga xos xususiyati bilan yordam beradi. Maxsus texnikum bitiruvchilarni ishga tushirishga ko'maklashish bo'yicha davlat bandlik markazlari, notijorat tashkilotlari, jamoat tashkilotlari va tashkilotlari bilan hamkorlikda amalga oshirish.

Nogiron bo'lgan bitiruvchilarni ishga tushirishga ko'maklashishning malakasini oshiradilar va nogironligi bo'lgan yuqori kurs o'quvchilari o'rtasida taqdimotlar va uchrashuvlar, o'quvchilar va bitiruvchilar uchun joylashish masalalari bo'yicha individual maslahatlar, mahorat darslari va treninglarni o'z ichiga oladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslar uchun kvotagi va maxsus dasturiy ta'minot ishga tushiriladi.

Moslashuv fanlari bo'yicha o'quv dasturlari nogironligi bo'lgan o'quv dasturlarini ishga tushirish, o'qish natijasida olingan kompetensiyalarni to'ldirish va amaliy qo'llash bilan bog'liq keyingi ijtimoiylashuv jarayoniga tayyorlashni o'z ichiga olishi kerak. Nogiron va maxsus ta'lim bo'lgan bo'lganni ishga tushirishga ko'maklashish nuqtai nazaridan o'qitish, o'qitish maqsadi, o'zini taqdim etish ko'rinishi, samarali rezyume ishlab chiqarishni va jamoada ijtimoiy va psixologik moslamani sindirishdan iborat bo'lishi kerak.

Uch ishning muhim qismi vaziyatli o'yinlar, trening mashg'ulotlarini o'tkazish, muayyan ish sharoitlarini simulyatsiya qilish, ularni tahlil qilish va nogironligi bo'lgan shaxsiy ishga joylashish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan keng muammolarni yaratishni hal qilish algoritmini ishlab chiqarishdan iborat bo'lishi kerak. Bandlikka ko'maklashish nogironligi bo'lgan shaxslarga o'z qiziqishlari, qobiliyatlari va imkoniyatlariga (ularning mavjud kamchiliklari va mehnat qobiliyatidagi cheklovlarni hisobga olgan holda), shuningdek, mehnat bozori ehtiyojlariga mos keladigan munosib ish topishda yordam berishni o'z ichiga oladi.

Bandlikka ko'maklashish guruh rahbarlari, o'quv ishlari bo'yicha texnikum o'rinbosarlari, joylashtirish uchun mas'ul bo'lganlar, ko'ngillilar, nogironligi bo'lgan shaxslarning ta'limini qo'llab-quvvatlash uchun ma'sul bo'lim va ishga joylashishga ko'maklashish uchun ma'sul bo'lgan bo'lim xodimlarining birgalikdagi sa'y-harakatlarini o'z ichiga oladi. Nogironligi bo'lgan shaxslarni ishga joylashtirishdagi asosiy qiyinchiliklardan biri ularning ishlashga bo'lgan past motivatsiyasi va ijtimoiylashuv darajasidir.

Texnikumning ijtimoiy-madaniy hayotida doimiy ravishda olib borilayotgan targ'ibot va ishtirok etish ko'plab psixologik to'siqlarni bartaraf etishga va nogironligi bo'lgan shaxslarning ijtimoiylashuvini yaxshilashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi qonuni Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida.
2. Uy ro'zg'or buyumlarini ta'mirlash o'qitish materiallari.
3. Internet ma'lumotlari.